

Kovács Lajos

Másodosztályú történelmünk*

Az utcában mindenki a Nehéz Bandiéről beszélt. Még mi is úgy csináltunk, mintha a játszótársunk lenne a Bandi, pedig már katona volt. Most is csak Csikónak hívtuk, gyerekként folyton lovazott, a BELSPED udvarba járt hajnalban befogni a telivéreket. Csutakolta, etette is őket, a lerészegedett kocsisok lovait ő tette rendbe. A katonaságnál is jó helyre került, valószínűleg ő kérte magát a lovas határőrökhöz.

Az öreg Nehéz akkor már nagyon beteg volt, apáéktól hallottam, hogy nem éri meg Bandi leszerelését, pedig a tél végén hazajön a fiú, ha egyáltalán tovább nem szolgál. Az öreg betegsége miatt előre kellett hozni a fiatalok eljegyzését. Bandin nem múltott a dolog, bár nem volt sietős fiú, viszont elmaradt az utolsó üzenete, pedig megígérte, hogy pontosan megírja, mikor érkezik. Még az is benne volt a levélben, hogy a lagzit is megcsinálhatják, rajta nem múlik, hadd táncoljon kedvére az apja. Mintha tudott volna táncolni az a beteg, öreg ember.

(A főutca közelében laktunk, még csak három hete költöztünk ide, de apánk már évek óta itt volt telefonszerelő, mindenki ismerte. A nagy keresztveződéstől száz méterre volt a házunk, egy meredek, égbe futó szerpentinutca kisebb keresztveződésében. Dömperek keserítették később az életünket, mészkövet hordtak a Kálvária-hegy mögül, ahol az üzem fehér, kegyetlen pora még az erdők zöld erejét is összemorzsolta. Meszes galagonyabokrok, mésztől hamvas, halványkék kökénycserjék bogyóit ettük hasfájós kora őszi csavargásaink során. Túlkoros elsős voltam, akit az új fiú titokzatossága miatt fogadtak barátjukká a nagyobbak, s magukkal vittek mindenhová. Befogadott a Botos Jóska is, a Németh Pista is, ők ötödikesek voltak, akik az egész utcának fazont szabtak. Nagyon fiatal utca voltunk. Én is elviseltem a Berberich Nácit, pedig ő úgy volt elsős, hogy nem késett az őszi születése miatt. De náluk laktak albérletben a Botosék, és ezt nem lehetett figyelmen kívül hagyni.

Egy egész csomag rajzszeget szórtunk szét a Kálvária utcában, hogy szétverjük minden dömperek kerekét, így majd nem csúsznak bele éjszakánként a házunk előtt tátongó árokba, nem is bőgetik egész éjjel a motrot, egymást rángatva a csapdából, ahová úgy beszorultak, hogy képtelenség volt megpörgetni a betonoldalak közé ékelt méteres hátsó kerekeket. Sorra tönkretették apánk minden kéziszerszámát, és folyton azzal fenyegetőztek, hogy lebetonoztatják ezt a rohadt

* Kovács Lajos tervezett regényének itt közölt részletét irodalmi hagyatékából Bombitz Attila irodalomtörténész állította össze.

árkot. Apánk bejárt a tanácsra, könyörgött, fenyegetőzött. Amíg dömperek járták a Kálvária utcát, sosem fedték be az árkot. Ez mentett meg bennünket az összedőléstől, állapította meg apánk elégedetten. Jó az, ha sokféle van ismerőse az embernek.

A Rozsos Sanyi nem volt velünk, nem engedte el az apja, nagy veszekedést hallottam náluk, de ezt nem meséltem el senkinek. A Sanyi bácsi elrohant otthonról, azt kiabálta, hogy elég volt ebből, nem láttok többet ebben a kurva albérleti kuplerájban. Ilyet sosem mondtam a Berberich Náci előtt, a Náci így is folyton azt beszélte, hogy kirúgatja az apjával a Rozsos Sanyi bácsit a mézsműtől, mint annak a rendje. A Berberich bácsi is minden mondatot úgy fejezett be, hogy annak a rendje.

Mikor estefelé hazaértünk, a Rozsos bácsi a Berberich bácsival együtt szaladgált a nagy kertben, és a Berberich nagymutert kurjongatták volna elő a föld alól is, ha a nagymuter a közelben lett volna. De csak a Berberich néni szaggatta a kendőjét a kertkapuban, és túrte, hogy káromkodjon a Náci bácsi, mert megint nyitva felejtették azt a kurva lakásajtót, aztán folyton világgá megy az öregasszony. Nincs a nyomorultnak egy csöpp esze, minek az ilyen élet, venné már el tőlük az Isten, mint annak a rendje.

Aztán a Berberich bácsi lerohant a bányászkolóniába – mint annak a rendje –, mert a nagymuter ott nőtt fel, de előbb megkérte a Rozsos bácsit, hogy ő meg fussa körül a Szutni-telepet, mert a nagymuter oda ment férjhez annak idején, és nem lehet tudni, melyik mániája jött elő, hetvennel vagy hatvannal érzi-e magát fiatalabbnak? Mi csak bámultunk szédülve, a Rozsos Sanyi alig mert közénk oldalogni, a Náci pedig azonnal azt sziszegte, most betelik a pohár, innen is ki lesztek rúgva meg a mézszüemtől is. Az anyjától kapott mindjárt egy hatalmas tacsnit, telefutotta a szemét a könny, mi a Németh Pistával igyekeztünk haza, ilyenkor nem jó, ha magyarok és svábok együtt kezdenek vitatkozni. Ezt a Németh bácsi szokta mondani, Pista pedig mindig tudta, hogy mikor van itt az idő. A Németh bácsi ör- meg szakaszvezető volt a háborúban, a németek oldalán, de ki nem állhatta a helyi svábokat, mert azok mindig széthúztak, az egyik beállt SS-nek, a másik meg aláírta, hogy ő magyar katona akar csak lenni. A szocdemekről nem is beszélve! Akik most mind komcsik lettek.

Később mégis a Németh bácsi és a Náci apja vezette haza a nagymutert, mert a vasút mellett kódorgott, és a Németh bácsi ott dolgozott a karbantartó műhelyben, telefonált [itt csak nekünk volt telefonunk, és mi nem is laktunk albérletben], a Náci bácsi pedig hálálkodott a Németh úrnak, aki a szomszédban volt albérlő, nem ónála. Szegény nagymuternál volt egy hatalmas pincekulcs, nem tudni, hol szerezte, azzal nyitogatta maga előtt a levegőt. Pukkadoztunk a röhögéstől, ezért mindenkinek megígértek egy jókora verést, apa engem félig fültövön is kapott, túl közléről akartam látni az eszelős tekintetet. Rosszabb ütés volt, mintha telibe találtak volna, mégsem nyüsztítettem, mert láttam, hogy most megúsztam ennyivel.

Viszont kiállítottak az utcára, mert a Berberich bácsi elment keresni a Rozsos bácsit, aminek sosem volt jó vége. Most is elkerülték egymást, a Rozsos apja már régen otthon veszekedett a családdal, én pedig figyeltem, hogy a Berberich

Náci apja melyik kocsmába fordul be keresni az albérlőjét, akivel feltűnően jól megvoltak. Csak rám lehetett bízni a dolgot, Nácinak tudnia sem volt szabad semmiről, mert folyton a Rozsosék ellen tüzelte az apját. Mikor a sarokra ért a Náci bácsi, nyugodtan bemehettem szólni apánknak, mert ott volt a Hoffmann kocsmá, és oda biztosan betért a Náci bácsi. Apa elment érte, elég sokáig győzködte, és mire hazajött, anyánk szó nélkül megágyazott. Ilyenkor mindig korán feküdtünk.)

Akkor reggel elaludtunk. Apa kapkodva elrohant, anya nem értette, miért nem jött be értem a Berberich Náci, persze lehet, hogy direkt kopogott halkán, szerette, ha nincsenek rendben a dolgok. A fiúiskola messze volt tőlünk, másfél kilométer futás, ha késik az ember, ijesztő, hogy már senkit sem lehet látni, ennyit csak egyedül fogok késni. De a folyosón futkostak a nagyobbak, csapódtak a tanterem ajtóit, a tanáriból percenként ordibált ki a hivatalsegéd, hogy kuss legyen, de sosem jött elő. Igazgatónk sem volt.

A teremben a Náci ott hasalt a padunkon, akartam mondani, hogy bedörömbölhetett volna, de egészen elfoglalta az olvasókönyve. Nyálazgatta a mutatóujját és dörzsölte az egyik képet. Ahogy meglátott, rögtön rám parancsolt, hogy csináljak úgy én is a cé betűnél. Még nem tanultuk, de megismertem, mert ott volt mellette a címer, azt kellett nyálazni. Nem érvényes, mondta valaki a másik padból, ott is mindenki nyálazott. Sietnem kellett, hogy utolérjem őket, papírmorzskákat ráztunk az ujjunkról, sajnos az én lemaradt lapom kilyukadt, de mondták, hogy nem számít, a könyv se lesz érvényes. Ebben biztosan volt valami igazság, mert a tanítónő sem bánta, hogy ezt csináltuk, el kellett rakni mindent, és mehettünk haza. Kár volt korán kelni, mérgelődött az úton Náci, én nem keltem korán, de igaza volt. Az igazgatót láttuk egy teherautón, elég sokan álltak körülötte, és verset mondott, Petőfi Sándort. De Náci sietett, nem hallgattuk meg.

(Ha el akartam menni otthonról, csak fogtam a gombfocit, úgyis tudták, hová megyek. Apánktól tanultam, az ő postás zubbonyán nagy, nehéz, tapadós gombok voltak, a kedvemért kicserélték könnyű műanyagra, azt sem lehetett ugyan szerezni sehol, apa mégis hozott belőle eleget. A kapukat gyűjtősből fabrikálta, nálunk csak vasszerszámok voltak, asztalost pedig nem ismertünk a közelben. A maszek asztalosok telefont sosem mertek kérni, azért nem ismerték apát. Háló nem volt a kapun, rongyot terítettünk rá, később oda is szögeltek U szeggel, amit apa elspórolt a szerelésnél. A tintatartóról lecsavartuk a kupakot, megtöltöttük faggyúval, attól jó nehéz lett, nem öklelték föl a gombok a kapusokat. Volt utcabajnokság, eleinte én nyertem, mert mindenki kezdő volt, de az ötödikesek hamar megtanulták a technikát, és sokkal jobbakat szereztek a zubbonygomboknál. Néhány év alatt sikerült falubajnokságot hirdetni, akkor már negyedikes voltam, a barátaim pedig nyolcadikosok, Németh Pista verhetetlen csapatot állított össze, folyton üzletelt, cserélt, mindig előbb fogott szagot, képes volt fél napra eltűnni a kolóniában, aztán egy egészen új csapattal lépett pályára, csupa kúppal, azok úgy emelték a gombfocit a felső sarokba, hogy a tintatartókupakok teljesen értéküket veszítették. Egy méreten aluli kúpot én is szereztem, azzal visszahódítottam a második helyemet, de napokig tartott, amíg beletanultam. Az első meccsemen

mindent kapu fölé emeltem vele. Németh Pista ilyet sosem csinált. Neki elsőre a pipába vágódtak a lövései.

A Terveket is a bajnoki forduló után szívták el a prэшázban vagy a pincében. Ha nem volt hideg, csak a prэшázig oldalagtunk, annak nem volt teteje, könnyen szabadultunk a füsttől. Hidegben muszáj volt leszökni a pincébe. Én nem szív-
tam, anyánk a mások füstjét is kiszagolta rajtam. Engem állítottak őrnek. A két szellőzőnyílás alá gyülekeztek, adogatták körbe a Tervet, sose volt annyi, hogy mindenkinek jusson. Aki köhögött, kihagyták egy körből. Próbáltak karikákat fújni, hamar megtanulták, ezt nagyon irigyeltem tőlük. A Németh néni sosem értette, miért kértünk minden meccs végén befőttest. Neki egyáltalán nem volt orra a füstre, ő csak a faforgácsot érezte meg a Németh bácsi siktes ruháján. Én is szerettem a befőttest, de el kellett osztanom a többiek között. Hosszan rágták a cseresznyét, szopták a magokat, a lével fogat áztattak. Otthon anyánknak így is mindig gyanús voltam. Valahol mindig belegabalyodtam a mások füstszagába.)

Anya nem engedett sehová, apánk telefonált, azt mondta, ne menjünk el ott-honról, majd siet haza, de vidéken van. Reméltem, hogy értem jönnek a fiúk, gombfocizni mindig elengedett anyánk, most hazafelé megbeszéltük, hogy kimegyünk a betonbunkerhez, még a háborúban csinálták a németek. Rozsos Sanyi azt mondta, talált egy egész doboz Tervet. De csak Berberich néni jött, megint a nagymutert kereste, nagyon félt, hogy most végleg agyonveri a Berberich bácsi, pedig tényleg csak egy pillanatra hagyta magára az öregmutert, az ember nem is gondolná, mire képes, ha meglát egy rést az ajtón. Most anya sem akart segíteni, engem bezavart a szobába, mert beleütöttem az orrom a felnőttek dolgába.

A Németh néni pánikba esett, már a kapuból azt kiabálta, hogy háború lesz, az oroszok nem fogják hagyni, az ura ismeri őket, szakaszvezető volt a németeknél. Anyánk mogorva lett, nem szerette, ha a férfiak a háborút hozták elő. Minden este odáig csúrték-csavarták. Németh bácsi nagyon utálta az oroszokat, apánk utált belebeszélni a csúrés-csavarásba, az asszonyok a másik sarokba menekültek, mi gombfociztunk a szoba közepén. Apánk szerelni járt az oroszok telefonját is, az egyenruha mindig megtette a hatását, nemcsak a közkatonák, de a tisztek is nagyokat tisztelegtek neki, még vasárnap is, ha elsétáltunk köztük a főutcán. Látja, hülyék ezek mind, állapította meg róluk Németh bácsi, az ilyen történetek mindig megnyugtatták, elég is volt arra az estére az oroszokból.

Apa csak tolt a kerékpárját, kísérte a Rozsos bácsit, aki erősen fogta a nagymuter karját, mert a vasúti aluljáróban összefutott vele, és a nagymuter hevesen köpködte a rabtartóját. Apánk mesélte, hogy a nagymuter eltévedt az alagútban, föl-le szédelgett majd egy órán át, a vasutasok mesélték, de nem ismerték még a nagymutert, hát csak szemmel tartották. A Rozsos bácsi elment megnézni a Hoffmann kocsmában, nem keresi-e őt a Berberich bácsi. Apa ezen is nevetett, de idegesen, mint amikor hirtelen pofon akar vágni valamiért. Vissza sem ment a postára, ebéd után ugyan szundított húsz percet, ahogyan szokta, de csak szerelte a biciklijét egész délután. A telefonközpontba beszólt, hogy itthon van, rossz a bicikli, ide szóljanak, ha baj van. A Németh bácsi is korábban ért haza, ebéd után rögtön beszólt a Berberich Náci apjának, aztán apánk rádiója köré ültek, de mi

anyáékka a szobába szorultunk. Ott gombfocizni sem lehetett a kerek asztalon, kiszaladgáltunk mindenféle ürügyekkel, a két vendég már elég hangosan vitatkozott, apánk azzal a tudattal dőlt hátra a támlás széken, hogy nincs mit tenni. A Németh bácsi éppen azt firtatta, kinek engedték meg itt a Rákosiék, hogy albérlőket tartsanak. Mikor minden nagy házat államosítottak, csak a magukét nem! A Berberich bácsi azt nem értette, milyen örvezető volt az olyan, aki utálja a svábokat. A Németh bácsi fölugrott, ő szakaszvezető volt, és azok igazi német emberek voltak. Közben összeverte a bokáját, meghajolt, ahogy illik, be sem szólt a szobába, úgyis szaladt utána a Németh néni. Ezt jól megcsinálják mindig, mondta apa a Berberich bácsinak, de akkor már neki is mennie kellett.

A Náci füttyörészve többször is elsétált előttünk, de nem kopogott be. A Németh Pistával végre elfoglaltuk a konyhaasztalt, de jött a Németh néni, Pistának még dolga van otthon. Apánk megint szétszedte a biciklit, még volt fél óra a munkaidőből. Öt perccel öt előtt készen volt a jármű, addig senki sem telefonált érte. Sietve elkerekedett a postára, mikor tíz perc múlva megjött, hallottam, amint anyánknak azt mondja: senki sincs Pesten az igazgatóságon. A biciklit meg úgy lökte a falhoz, mintha el akarná újra rontani.

Egész este egyedül rádiózott, korán elküldött aludni, anyánk is lefeküdt, egyikünk szemére sem jött álom, reggel megint elaludtam, senki sem volt otthon rajtam kívül. Gyere, tüntetünk, kiabálta a kapuban Rozsos Sanyi és Németh Pista. A főutcán értem őket utol, mindenféle emberek, nagy torlaszként hömpölyögtünk a kereszteződésben. Elöl egy magas férfi sétabotot lóbált a feje felett, ez egy tamburmajor, röhögött fel Jóska, aki már tagja volt a fúvószenekarnak. Egy ismeretlen nyakon legyintette, közben kiabálta a bot ritmusára: Rákosira kötelet, Gerőre se egyebet. Körbefutottuk őket, de nagyon hosszú volt a sor, pedig a járdán senki sem állt. A Királyváros felé vezető úton az erőműig leszaladtunk, a kanyarból se láttuk a sor végét. Mikor visszaértünk a tanácsházához, már kötelekkel rángatták a csillagot a falon, recsegett-ropogott a pirosra festett pléhdarab, nehezen engedte el, össze is karmolta a vakolatot. A merészebbek üvöltve menekültek a fal tövéből, a csillag a lépcsőre zuhant, sikongva tapsoltunk, valaki ráállt és csendet intett. Szavalni kezdte az Isten áldd meg a magyart, de inkább énekelni akarták, ehhez a botot sem lengette senki, az erőműnél majdnem egy sorral lemaradtak az éneklők. Állj vigyázzban, bökte oldalba Rozsos Sanyit a Németh Pista, lekaptuk a sapkánkat is, a Berberich Nácit kinevették, mert úgy akart tisztelegni, mint egy rendőr a lépcsőről. A rendőrt föl is dobálták a levegőbe később. Megint azt kiabálták, hogy Rákosira kötelet, most nagyon félelmetes volt, ahogy a bot táncolt a fejünk felett. Megfordultak, hullámozott a széles sor, a Királyváros felé indultak. Eléjük szaladtunk, de csak a buszgarázsig merészkedtünk, a váróterem tetejéről néztük, ahogy vonultak. Rozsos Sanyi kiszámolta, hogy a nyolc kilométert két óra alatt fogják legyalogolni, és ha ott is leszednek egy csillagot a falról, akkor legalább öt óra kell, mire visszajönnek. A Németh Pista szerint nem jönnek vissza, mert onnan jöttek, tehát oda mennek vissza. Különben is, sötét lesz öt óra múlva.

Anyánk a kereszteződésnél forgolódott, megragadta a kezemet, ki engedett el, kérdezte, és életemben először fejen vágott. Apánk állandóan hazabiciklizett,

elszaladt valahová, anyánk kötözte az ágyneműt, próbálgatta, hogyan fér a hátára, a párnákat nekem szánta. Bőröndbe gyömködté a ruháinkat, este nem öltöztünk pizsamába, csak úgy ruhástól akartunk aludni. Ruhástól nem lehet. Apánk végre mondott valamit. Előfordulhat, hogy éjjel föl kell költözni a Berberichék pincéjébe, ott biztonságosabb, mint itt, a főutca közelében. Most még erősebben füleltem, biztos voltam benne, hogy a tüntetők miatt van így, visszajönnek mégis, azért nem biztonságos itthon lenni. A csillag még többször rázuhant az álmomra, olyankor fölültem, megláttam apánkat, cigizett a konyhában. Kinn csend volt, a dömperek sem jártak.

(A pincék lassan mind elpusztulnak. Először csak azokat hagyták bedőlni, amelyek a beépített házak udvarán álltak. Beszakadtak a préházak, elrohadtak a nagy német prések, mikor már életveszélyesen korhadoztak, szétfűrészelték őket és tűzre kerültek. A pinceajtók a lecsorgó esőktől kezdtek foszladozni, rozsdá formátlanította el a vasakat, mállani kezdett a faragott, barokkos kőkeret. Benn elmarjultak a téglalobtívek, csöpögött az esővíz, hódítva szétfutott a salétromtérképen az elhanyagoló hadműveletek fehér frontvonala.

Kiürültek a hordók, a dongák robbanva szétfröccsentek, borszagú meleget árasztottak a kályhából a téli begyújtás után. Lomhegyek gyülekeztek a legbelső sarkokban, később már a rend látszatára sem ügyelt senki, eltömődtek a falak szellőzőrései, a csöves nyílások is eldugultak. Aki nem hordta tele a pincét szemetével és rejtegetnivalóival, az beszakította, teherautónyi földek töltötték be a hajdan lapáttal kiásott, talicskával elhordott mélyedéseket. Kisajátított utcák feltöltött kertjeivé változtak a pincehátak, vagy ólakat fabrikált föléljük a szükség kapirgáló tyúkoknak, szapora nyulaknak, patkányok ellen védő kutyáknak.

Nekünk sosem volt a közös udvarban másunk, mint közös udvari vécénk, budink, a többieknek szénkamrával, egyetlen közös disznóóllal. Disznónk egyszer volt benne, este hoztuk, hajnalban meg is öltük, apánk egész éjjel nem aludt, el ne emeljék a szegénységünk százhusz kilóját valahogyan. Mi csak akkor mehettünk pincébe, préházba, ha megengedték az utcabeliek, ha lopakodva cigarettáztunk, ha a magasra rúgott foci a tető nélküli öreg falak közé esett. Ha a Kálvária-dombon csavarogtunk, már pontosan tudtam, mikor emeltünk el egy kis barackot a Berberichék államosított szőlőjéből, mikor a Biharira magyarsított Bartliék sietve eladott telkéről. A panasszal is hamar felhagytak a legmakacsabbak, mint ahogy a kapálással, a permetezéssel, mikor senkinél védelmet nem találtak a nálunk céltudatosabb, tökéletesebb munkát végző tolvajok ellen. Mindenből kifosztottuk magunkat, kölcsönösen és hiánytalanul. Mindenünket ebek harmincadjára adtuk, ha nekem, neked is, ha nekem nem, neked se. Harag sem volt már ebben, egymás sajnálatában éltünk, a másikénál kisebb veszteség már éltető forrásunk volt. Végül házaink falát mállasztotta, barátságunkat kop-tatta, szerelmünket untatta el a bénító életösztön, a csigaeffektus. Beleültünk foteljeinkbe, képernyős szobasarkaink felé fordultunk, ingerültek lettünk, ha kopogtattak, folyton elkéstünk, ha valahol találkozoznunk kellett. Új ablakokat vág-tunk a házakra, oda nem illőt, tetőtereket ácsoltunk magunk fölé, amiben senki sem lakik, eltüzeltük végül az ólakat is, pázsitra cseréltük az egész udvart, kertet,

locsoljuk és nyírjuk a tenyérnyi alföldünket, meztelenül napozunk rajtuk, a fák helyén műanyag kerti bútorok világítanak a szemünkbe. Próbálunk emlékezni egymásra, de nincsenek itt a tárgyak, az élőlények, eltűnt a tér, kitágult, semmit sem találunk benne. Az sincs a helyén, ami még megvan.)

Valamelyik délután aztán tényleg fölcipeltünk minden csomagot. Mindenki a Botosék földszinti albérletében szorongott, pedig csak egy szobájuk volt, de a Berberich bácsi azt mondta, ilyenkor innen van a legközelebb a pince, az emelet pedig a belövések miatt sem biztonságos. De akkor már a Rozsos bácsi két napja nem került elő, a nagymutert pedig csak az emeleten lehetett bezárni, ő senkitől sem kért biztonságot. A Rozsos néni egyfolytában sírt, ha csak ránézett valakire, nem tudott egyedül otthon maradni a félelemtől, ezért folyton a Botoséknál ténfergett. Rábízták a főzést, de mindent elrontott, akkor a sparhelt mellé ültették. Két nap után már senki sem bizonygatta, hogy a Rozsos bácsi nem lehet ilyen meggondolatlan ember. Ha semmit sem mondtak, legalább halkabban sírdogált.

Németh bácsiék is erre jártak, még üres kézzel, de mikor Berberich bácsi kiszólt az ajtón, hogy maguknak is jobb lenne itt, percek alatt megfordultak az összekészített csomagokkal. Hálából Németh bácsi elmesélte a tüntetést, meglepődtünk, hogy az iskolaigazgató kezdte el énekelni az Isten áldd meg a magyart. Pedig az is sváb, jegyezte meg gúnyosan a Berberich bácsi, de most nem veszték össze. Németh Pista nekem megsúgta, hogy az igazgató nem lehet sváb, mert Kádasinak hívják, de Berberich bácsi meghallotta, és elárulta, hogy ez is magyarosított név, eredetileg Krémer volt. Németh bácsi ígért egy fülest Pistának, ami még sosem fordult elő, mióta Berberichékkal vitatkoztak. Pedig mindig vitatkoztak, kivéve ezt az estét, most tele volt dunnával és bőrdönddel a Botosék egyetlen szobája, a pincebajárat előtt pedig nagy halom homokzsákot láttunk. A Botos bácsi viszont megjegyezte, hogy szép akasztása lesz az igazgató úrnak, amin a Berberich Náci apja nagyon felháborodott, milyen magyar emberek maguk, kiabálta, már a Himnuszért is akasztgatni akarnak? A Botos bácsi kicsit a felesége mögé húzódott, a Jóska mondta nekem, hogy albérletben nem lehet ugrálni, de a Berberich bácsinak nagyon megerősödött a hallása, mert mindjárt rávágta, hogy nem kell a gyereket ilyenekre tanítani. Jóska kapta az első nyakast, elég sokáig csöndben maradt mindenki.

Akkor belépett a Rozsos bácsi, legalább háromnapos sarat hozott a bakancsán, de még az előbbinél is nagyobb csöndet, amit aztán a Rozsos néni sikoltozása fölszaggatott. A Náci szusszanva ébredt az ágyneműmön, a Rozsos bácsi elmesélte, hogy a Királyvárosban belelőttek a buszba ágyúval, de senki se tud pontosat mondani, olyan pánik tört ki, órákig tartott, amíg a sebesülteket kiszabadították, biztos, hogy van halott is, nem járnak a buszok, gyalog kellett hazajönni.

Két napig? A Botos bácsi megint rosszul kérdezett, most a Botos néni nyomkodta a háta mögé, hogy hallgasson. A Németh néni megállapította, hogy igaza van a Németh bácsinak, kitört a harmadik világháború, ha már lőnek az oroszok, az nagyon rosszat jelent. És tényleg nem hagyják annyiban. A Rozsos néni erősen ölelgette a Sanyi bácsit, mindenki bólogatott, nem mertem elaludni, félttem, hogy lemaradok valamiről. Berberich bácsi kiment ellenőrizni, hogy jól

besötétítették-e a Botosék az ablakokat. Nehéz ágytakarót akasztottak az ajtóra, kívülről indigókék csomagolópapírt rajzszögeztek rá, a kicsi ablakon egy öreg posztó télikabát lógott, kétszer betakarta a tenyérnyi üveget. Azért így is igazítani kellett rajta.

Nagy csend volt kinn, a férfiak cigarettáztak, de a markukba burkolták a paraszat, az is csak árulkodó fény az ellenségnek. Tanakodtak, az asszonyokkal szerettük volna kihallgatni őket. Mikor visszajöttek, kézbe kapták a bőröndöket. Álmosan szaladtam mögöttük a rám aggatott párnákkal, vaksötét volt, de már úgy ismertük a terepet, mintha mindig itt éltünk volna. Ahogy hazaértünk, ruhástól elvágódtunk a vetetlen ágyakon.

Apa idejében ébredt, s mikor elment, iszkoltam a sarokra a főutcán. Tankok csikorogtak a keramitkockákon, ahogy a Királyváros felől Pestnek vették az irányt. Derékgig mosolygós katonákat láttam, az egyik közénk hajított egy marék jelvényt, persze az egész utca itt tátotta már a száját, alig jutott valami a kitűzőkből. Kossuth-címer, magyarázta a Németh Pista, de nekem csak tankos aranyjelvény jutott, senki se akarta Kossuth-címerért elcserélni. Pista azt is tudta a rádióból, hogy a Pilisliget fölött szorongatják egymást az oroszokkal, most ott van a háborús frontvonal, csak nekünk sokkal kevesebb tankunk van, éppen ideje lenne, ha megjönne a segítség. Arra mutatott, amerre a közlekedési tábla, Wien 220 kilométer, ezt a Botos Jóskától tanultam meg elolvasni, csak a Németh Pista szerint vinnek kellett mondani.

Estefelé apánk nem tiltotta meg, hogy a Rozsos Sanyival meglessük a tankokat. Csak meg kellett figyelni, hogy milyen címer van rájuk festve, és azt messziről felismertük. Mondtuk lelkesen, hogy Kossuth-címer, minden férfi ott ült a rádiónk körül, a Botos bácsi pedig vigyorgott, elmarad a háború, Németh úr! A háború most is tart, suttogta idegesen Németh bácsi, a zúgó rádió felé bökődött, itt mindent pontosan megmondanak. Inkább közelebb kellene jönniük, hátha nem is azt látták, amit mondanak! Ezt a veszekedést sokkal megnyugtatóbb volt hallgatni, így szoktuk meg, oda se figyeltünk gombozás közben. Már nem mindig én voltam a győztes, Németh Pistának akkor jutott először az eszébe, hogy bajnokságot kellene rendezni az utcában.

Belekiabáltam a rádiós üzenetbe, gól, a fejemre csaptak, csönd legyen, de már lekéstünk valamiről, elkiabáltam valamit, csak azt hallottam, adjatok életjelet magatokról, aki hallja, adja át...

(Éveken át hallgattuk a *Szívküldi* adásait. Eleinte azzal a biztos tudattal ültünk a rádió elé minden vasárnap, hogy valaki bemondja a nevünket. JóskaPistaAkárki küldi szeretettel a *Párizsban szép a nyár* kezdetű dalt vagy a *Bárhogy lesz, úgy lesz* névnapra-születésnapra-házassági évforduló alkalmából a határon túlról-a messzi távolból-Amerikából... Éveken át szerettük volna még annál is jobban ezeket az örülten primitív szimbólumokat, ha egyszer nekünk, értünk szóltak volna. Nem kívántunk lehetlent. Körülöttünk csapkodtak az éter hullámai, ismerősök, távoli rokonok voltak az üzenetek célpontjai, néha a feladói is.

Bozai bácsi volt az első, ágyra járt nálunk, apánk mellett dolgozott, utálta az egészet, folyton a rozsdát kaparászta az ujjairól. Mindjárt eltűnt, ahogy a tankok

kezdték Pest felé navigálni, apánk soha nem volt olyan biztos a dolgában, mint a Bozai esetében. Londonból jött a képeslap, csak annyi volt rajta, hogy boldog új életet kíván Roboz. Apánk zenés üzenetet remélt tőle hetekig, de hálátlan alak volt mindig a zavarelhárító fiatalúr, évek múlva már egy újabb képeslap is megtette volna. Persze címet sem hagyott, visszaüzenni meg ennyi pénzért túl nagy kockázat lett volna.

Az utca a Rozsos bácsira vadászott az éterben, hozzá nagyon illett volna a *Bárhogy lesz, úgy lesz*, és ennyit megérdemeltünk volna tőle külön-külön, nemhogy együtt. Képtelenségnek tartottuk, hogy vette a bátorságot, hogy merészelt, kérdés és bejelentés nélkül, egyszerűen és pimaszul eltűnni. Egy Kóthay az udvarból, aki téháipszilon, és akit az éjjeli őrségig megaláztak, az nem tett volna ilyet, pedig semmibe vette az egész utcát, akkora múltja volt, ha egyáltalán volt neki. De Kóthay maradt a seggén, a kisujját nem mozdította az oroszok ellen, csak visszaült volna a nemesi birtokba annak rendje és módja szerint, mondta Berberich bácsi legyintgetve, ha egyáltalán a Duna másik felén is lőtték volna az oroszokat, aminek semmi jelét sem tapasztaltuk. Egy Kóthay kimehetett volna, neki találták ki a disszidálást, kapott volna kárpótlást, folyton a rádiókban szerepelne, emlegetné az utcát, mikor küldené a *Szívoküldiben*, hogy *Párizsban szép a nyár*.

Mondani sem mertük, hogy mi sokkal közelebről várjuk a magunk üzenetét, csak innen a határon túlról, ahol a Kóthay birtokai lehettek, bár mi sose hallottuk a nevét se azelőtt, viszont ezek szerint majdnem földiek voltunk vele, most pedig közös udvarban élünk, ennél többet nem is lehet mondani a kapcsolatunkról. A szépasszony feleségéről már többet mesélhetnénk, de jobb a békesség. Az üzenet azonban nem jött, egyik nagyapánk se küldött nótát vagy operettet, sorra elmúltak és ismétlődtek a névnapok, a házassági évfordulók eredmény nélkül. Mások se mondták, hogy hallottuk-e, hiszen nekünk muzsikáltak, apátok vagy testvéretek?

Meguntuk, apánk nemes bosszút állt, elszánta magát, karácsony előtt nagyanyánknak, nagyapáinknak, testvéreknek és sógoroknak egyszerre elküldte, hogy *Édesanyám, kössön kendőt*.

A faluban többen is hallották, csak a címzettek nem értek rá rádióztatni. Más dolguk volt. Attól kezdve már mi sem hallgattuk rendszeresen a *Szívoküldit*.)

Apánk ingerült lett, föl pattant, micsoda világ ez, kiabálta, az ember harminc kilométerre lakik az apjától, de rádión kell üzengetnünk egymásnak, egy senki postásnak, egy nagy nullának, aki még visszaüzenni se tud. Rohant föl-alá a tenyérnyi helyen, húztuk magunk alá a lábunkat, folyton belénk botlott, de csak Németh bácsi kért elnézést.

Anyánk szerint nem is biztos, hogy a nagyapánk volt, nem hallották tőlem, mert belerikkantottam az örömet, vezettem Németh Pista ellen, a kis kúppal beemeltam a sarokba a gólokat, senkit sem érdekelt, korholtak, még Németh néni is. Apánk teátrálisan, égnek emelt két tenyérrel bizonygatta az igazát, az ő apja üzent, adjatok életjelet magatokról, mindenki hallhatta. Anyánk inkább nem szólt ellene, a Botos bácsi is csak annyit jegyzett meg, hogy mondja csendesebben, egyszer még valaki vissza ne emlékezzen, miket beszélünk mi itt össze... Németh

bácsi krákgott, mint akit megsértettek, én nem szoktam senki ellen emlékezni, morogta maga elé. Botos bácsi csak nevetgélt, az ő szájának most is parancsolt az asszonyi tekintet. Az asszonyok megkönnyezték nagyapa kétségbeesett üzenetét, amit hallottunk is meg nem is, hiszen apáék is beszélgettek közben, miért éppen miattam nem hallottuk a Duna másik feléről a kiáltást? Németh bácsiban gyülekeztek az indulatok, nem lehetett ezt ennyiben hagyni, milyen magyar emberek maguk, még kérdezni is csak ellenségesen tudnak! Botos bácsi csitítani akarta, félreértés, mondta volna, de Németh bácsi nem értett félre semmit, nem lehet az ilyesmit megmagyarázni, besúgóvilág lettünk, nem bírunk mi már soha kikecmeregni ebből, meglátják.

Mert maga különb magyar ember mindenkinél? A Botos bácsi eltolta a felesége karját maga elől, még oda is hajolt a többiek közé, majdnem eltolta az orrával a gombfocikapumat. A Németh bácsi föl pattant, idegesen túrt a zsebében, aztán kicsit földes lett a pályánk, mikor odatenyerezt a középkedésre, és három jelvényt hagyott az asztalon. Ez csak jó valamire, húzta ki magát, az ember elásva őrzi a kertben, mert beszélni sem lehet arról, ami igenis megtörtént. És fölkapta a kereszt formájú jelvényt, himbálta, ilyen biztos senkinek nincs az utcában, gondoltam, ez miért nem az enyém, pedig kaphatnék érte tíz Kossuth-címereset.

Volt, volt, régen volt, hümmögte a Botos bácsi, aki a sántasága miatt katonának sem mehetett, még vészhelyzetben sem, emlékeztette a Németh bácsi mérgesen, ez rosszul esett a Botos Jóska apjának, visszadőlt a székben, hagyta, hogy újra elnyomja az asszonyi óvatosság. Csak Németh bácsit nem fékezte soha senki, régen volt, kérdezgette, és visszagyúrta a kitüntetéseit a zsebébe. Most is itt vagyok, és most is az vagyok, aki voltam. Megértette, Botos úr?

Mégse kért puskát az egyetemistáktól, ugye? A Botos néni sem volt elég erős akkor este, a kérdés már csak elhangzott, Németh bácsi beharapta a szája szélét, le nem vette a szemét a Botos bácsi bicskájáról, azzal pucolta a körmét, ha ideges volt.

Én dolgozok ilyenkor is, a vasútnak menni kell, nem egyetemistázni, fuldokolta a Németh bácsi, és a fejébe húzta a vasutas sapkáját, mint aki menni készül. De inkább visszaült, úgy folytatta. Engem kell még most is háborúba küldeni? Óreg, beteg embert? Én már megcsináltam a magamét, Botos úr, talán a fiatalabbakon lehetne a sor, kérem szépen, és még egyszer megcsörrentek a jelvények a zsebében.

A Pista szerint nem volt érvényes a meccs, mert földes lett az asztal, sajnós, és úgysem tudjuk pontosan helyreállítani a rendet, úgy pedig műhiba történe. Ez most egy félbeszakadt meccs, de majd lejátsszuk legközelebb. Újrajátszás, majd legyek itthon délelőtt. Ha nem talál, övé a két pont, ez a szabály. Fölszólítás nélkül öltözködni kezdtek, a gombokat itt hagyták, úgyis újra játszunk. A Botos Jóska csak az ajtócsukódás után kezdett el vigyorogni, miért hagytad magad, semmi műhiba nem volt itt, csak kapott gól nélkül akart győzni a haverod! Sírni szerettem volna, Jósának igaza volt, hiszen középkedésre kellett volna felállni, ahhoz megvolt a rend. Az újrameccsnek mindig megvan a rendje.

De akkor már a Botos bácsiékkal arról folyt a szó, hogy megint eltűnt a Rozsos Sanyi apja, többen látták, hogy puskát kért az egyetemistáktól a Templom téren. A Rozsos meg a puska, hümmögte apa, inkább elhinném, hogy Nyugatra szökik. Kire lövöldöznek a gyáva emberek? Ezen mindenki nevetett.

Akkor hirtelen ránk nyitott a Berberich bácsi, kopogtatni is elfelejtett. Belóttek a bátyám ablakán, kiabálta izgatottan, majd megfulladt, úgy meglehegtette a tűz lépcsőnk az udvarról. Volt náluk egy szomszéd, azt eltalálták, de a kórházba nem lehet telefonálni, hogy mi van szegénnyel... Kicsit zavarosan összekapkodta a híreit, a másik golyó a kályhacsövet fúrta át, most fűteni se tudnak, úgy jön a lyukból a füst. Kapkodni kezdtük magunkra a megszokott csomagokat, a Botosék szaladtak elöl ajtót nyitni, becsinálni minden ablaknyílást, csak gyertyafény mellett fektettek le bennünket. Már aludtam, mikor apánk rázni kezdte a karomat, gyere, hazamegyünk. Kétszer is elestem a sötétben, a Botos bácsi pizsamában állt az ajtóban, esküdözött, hogy minden szó igaz, a bátyja Pesten lakik, a mézsműnél működött a telefon, ott mesélte neki, de sajnos megszakadt a vonal...

Apánk csak nekünk morogta: a Botos úr máskor ne a Hoffmannból jöjjön a rémhíreit kicifrázni. Akkora volt a sötétség, hogy beleestem az árokba a házunk előtt. Könnyezni sem mertem, pedig a góloomat meg kellett volna siratni. Mikor lefeküdtünk, folyton az ablakot figyeltem meg a kályhacsövet. A réseken át gyöngé fény villogott a kályhából, amíg apa dühében jól meg nem rakta. Most vörösen izzott minden vasdarab, és éppen úgy dübörgött a tűz, mintha tankok jönnének Pest felől késő délután.

(Nyomasztó és édeskés ízekre emlékszem. A fiúkkal folyton a kereszteződésben ácsorogtunk, kicsit nagyobb lett a forgalom, sosem látott nagy fekete személyautók száguldoztak Bécs felől és Bécs felé. Néha lefékeztek, kidobtak vagy a kezünkbe nyomtak néhány csomagot, szaladtunk vele haza. Anyánk szagolgatta, engem is bevont a döntésbe, ez tejpor lehet, ez meg kakaó. Csokoládét fogunk főzni. Cukrot már ő szerzett valahonnan, addig megint kiálltam a sarokra koldusnak. Mikor üres kézzel hazakullogtam, nagy tepsikben húlt a csokoládé, nehéz volt kivárni, hogy ehessünk belőle. Apánk vidékről érkezett, mindig vidéken voltak szakadások, oszlopkidöntések. Azelőtt vele ment a zavarelhárító, de Roboz úrnak akkor már nyoma veszett, nem jött este aludni a díványra, anyánk arra gondolt, hogy megjavult a Roboz úr, és visszament a családjához. Elvált ember nem megy vissza sehová, józanította volna ki apánk, egész biztosan meglépett Nyugatra. Anyánk nem akarta elhinni, van két gyereke, ennyire nem lehet felelőtlen.

Közben fölvtágták anyánkkal a csokoládétáblát, ez volt a vacsora, mindenki gyomrát megfeküdte, hiányzott is valami belőle, egyáltalán nem olyan íze volt, mint a boltinak. Délelőtt azért megint lopkodtam belőle, anyánk a pincében rejtegette, a szerszámos dobozok között, a legjobb konyharuhájával bugyolálta be, könnyű volt megtalálni. Akartam adni a fiúknak, de mindenkinek volt a zsebében egy darab, az egész utca csokoládét főzött.)

Délben Berberich bácsi megjött a mézsműtől, leállt a munka, most már biztos történni fog itt is valami, megcsináltam a pincebejárót, jöjjön, nézze meg maga is, hívta apánkat izgatottan. Bombabiztos pince az, a háborúban is kibírt két találatot, pedig itt voltak a német állások.

Németh Pista szaladt legelől, hiába kezdtük el az újrajátszott meccset, nem időre játszunk, mondta, hatos a meccs, különben is ő vezetett egy nullra. Fönt én értem utol elsőnek, húzogatta a száját, ez bombabiztos? Csupa homokzsák meg gerenda. Nekem nagyon tetszett, most két sorban voltak szépen egymásra rakva a zsákok, nem úgy, mint eddig. Eléjük támasztottak egy kidöntött fát, még volt az ágain levél, egész jó álcázás, állapította meg apánk, mikor megérkeztek. Egészen kis rés maradt a bebújásra. Mikor a felnőttek elmentek, összekiabáltunk mindenkit, a Rozsoséknak is nagyon tetszett a bejárat, de azt nem hitték el, hogy a Berberich bácsi meg a Botos néni is beférnek rajta. Kipróbálták a szellőzőnyílást, jól működött, volt egy egész doboz cigink, a Rozsos Sanyi hozta, az apukája hagyta otthon, aki már majdnem egy hete eltűnt a faluból. Utána bejártuk az egész Kálvária-dombot, de ilyen szép homokzsákokat sehol sem láttunk. Ennyi ágyú úgyszincs a közelben, állapította meg a Németh Pista, és hazamentünk befejezni a hatos meccset.

Ebéd előtt még kinéztünk a főutcára, megállt egy busz a járda szélén, azt kibájták ki belőle, hogy Bécsbe megyünk. A trafik lépcsőjén ültem, átláttam a busz alatt, sok bőrdödöt emelgettek, bakancs volt a lábakon az ősz ellen. A lépcső is hideg volt.

Este meghívtuk a Rozsos nénit egy kis csokira, neki nem szerzett egyedül a Sanyi tejpört, meg is siratta a jó szívünket a Rozsos néni. A Rozsos bácsit pedig nem tudta elfelejteni egy pillanatra sem. Anyánk is ideges volt, apánkat sötétedés után riasztották, a vasút mellett történt valami, ott nincs idő reggelig várni. A Rozsos bácsi elment a busszal Bécsbe, szaladt ki a számon, fulladtam volna inkább bele a tudásomba, hiszen éreztem, hogy ezt sohasem mondhattam volna el. A Rozsos néni térdre esett előttem, ölelt is meg rángatott is egyszerre, most már mindent meg kellett mondani. A Rozsos néni száján kifolyt a csoki leve, az ajtóban nekiszaladt apánknak, előbb megölelte, aztán őt is ellökte magától, és szaladt világga, telesikongatta az egész utcát. Sanyi ártatlanul és rémülten kacszott a nyomában, nem értett semmit, éppen tejpört szerzett valakitől, hogy kiengesztelje az anyját.

Attól kezdve sorra érkezett megint mindenki, ahogy esténként szokás volt, előbb a Némethék, aztán a Berberichék a Botosékkal, gondoltam, lesz nagy gombfocicsata, talán elkezdhetnénk az utcabajnokságot végre. De mindenkinek a Rozsos bácsiról kellett mesélni, hogyan lépett föl a buszra, mi volt nála, köszöntem-e neki, vagy észre sem vette, hogy kilestem? Hallgattuk a rádió üzeneteit, szó sem lehetett gombfociról, a Németh Pista jó hangosan leintett, csak nem képezem, hogy éppen most fogunk játszodozni, mikor a Rozsos bácsi... A Botos Jóska rábólintott, a Berberich Náci lecsúszott az asztal alá, és inkább egyedül vonatozott apánk öngyújtójával. Úgy csináltunk, mintha figyelnék, mit mondanak a rádióban, de mindig ugyanazt hallottuk. Mindenki jól volt, szerencsésen megérkezett, várta a többieket, vagy adjatok életjelet magatokról. Egyik sem a nagypapa volt, a Rozsos bácsi sem üzent semmit. A Rozsos néni csak másnap nyugodott meg, mikor megdicsértük a csokoládéját. Az övéből is hiányzott valami, de ezt csak a Sanyinak mondtuk meg. A Berberich Náci szerint az ő apukája építette a legbombabiztosabb pincét az egész Kálvária-hegyen.

Mikor ezt elmondta, megállt mellettünk a Kóthay bácsi az udvarból, és ránk förmedt: ti mindig csak harcolni akartok? Tudjátok ti, mi az a háború? Kifelé innen!

Mind a két fiát eltiltotta az egész utcától, pedig Tamás volt köztünk a legöregebb, rá még a Németh Pista is azt mondta, hogy nagy festő lesz belőle. Folyton úton voltak, mindenféle rokonokkal tárgyaltak, hogy hol fognak aludni, ha ideérnek az oroszok. De minden éjjel hazajöttek, és itthon aludtak. Csak nappal volt tilos az utcában lakniuk.

(Kóthay Tamásra akkor is ámulva néztünk, amikor kudarcot kudarca halmozott. Gyönyörűen festett, minden falat telerajzolt később az udvarban az amerikai tévés rajzfilmek figuráival. Maga készítette a festékeit, állandóan régi könyveket bújt, porokat tört, köveket olvasztott, tejet és tojásokat kevert, bűdös volt tőle az egész füledt, pállott udvar. Az ecseteket is ő készítette, szőröket, bundákat és bőröket vakarászott naphosszat. Azonnal festett, sosem rajzolt elő semmit, mégis tökéletesen dolgozott. Szinte megszólaltak a figurái. Hamar ráunt, mi még bámultuk volna, ő már átkente a képeit. Ahol gyerek volt, mindenhová hívták, az egész utca az ő nagy képtárává változott. Egyszer leesett egy kettős létráról, mert lépkedni akart vele egy magas folyosón, azt a képét sosem fejezte be, összetörte magát, hetekig nem akart a szemünk elé kerülni. Senki sem értette, mit szégyell ennyire.

Később síelni mentünk, a két Kóthayval együtt kaptam én is a léceimet, a Szutni lejtőin addig csak szánkósokat láttunk, most kinéztünk magunknak egy alkalmas pályát. Az öccse csak a lejtő alján bukfencezett föl, én fenéken csúsztam már félútról, Tamás azonban nekirohant egy telefonoszlopnak, eltörtek a lécei, agyrázkódást kapott, hetekig került ismét bennünket.

A következő tél nagy örülete a vasazás volt. A Kálvária út mellett még ősszel ledobálták a hosszú, gömbölyű betonvasakat, ott is hagyták örökre. Mikor jött a tél, kicsúszkáltuk a szánkókkal az utat, a dömperek a jeges havon kifaroltak, árokba csúsztak, néha föl is borultak. Egészen elvadult a tél, a mészüzem is kényszerszabadságot adott az embereknek, szénzünet volt az iskolában, reggeltől estig szánkóztunk. Akinek nem volt, megtalálta a megoldást: megvágták a vasakat, meg is hajlították, aztán ráálltak, mint a korcsolyára, s a fölhajtott vasba kapaszkodva, kézi irányítással száguldottak le a Kálvária úton, át a Bécsi úton, tovább a Királyváros útján, egészen a vasúti aluljáróig.

Kóthay Tamás abban az árokban zúzta össze magát a próbaútján, amelyben azelőtt a dömperek szorultak meg a házunk előtt. Szánkón vittük a kórházig, nyílt törése volt, nem engedte, hogy bárki is meglátogassa, életében először imádkozott, készült a halálra, papot is hívtak hozzá.

Egy év múlva, nyolcadikban, szopogatta a műanyag vonalzóját. Kiszaladt alóla a szék billegés közben, beverte az állát az iskolapadba, a megszorult plexivonalzó eltörött, s a szerencsétlen mozdulatsor végén Tamás egy kisebb darabot le is nyelt. Három nap múlva vakbélműtéten esett át, akkor az öccsével meglátogathattuk, karácsony volt, betlehemeztünk a kórtermekben, Tamás szájátva hallgatta a játékunkat, már új pap volt a plébánián, folyton cserélgették

őket, azzal hosszasan beszélgettek, s akkor jelentkezett ministránsnak. Az öreg Kóthay semmibe sem szólt bele soha, de amikor Tamás megkérdezte tőle, milyen vallás szerint keresztelték meg, azt morogta: kérdezd meg az anyádat. A szépasszony katolikus volt, az öregember lutheránus. Ezzel megkezdődött apa és fia haláláig tartó háborúja.)

A Rozsos Sanyi a cukrászda elől integetett kézzel-lábbal, csak a rendőrségnél értük utol, futott előttünk, odafigyeljete, kiabálta messziről, és a vasboltig meg sem álltunk. Nagy tülekedés volt a kétszárnyú ajtó előtt, bejutni sem volt könnyebb, mint kitolakodni az erőszakosan tekergőző testek között. Egy teherautóra sorra földobálták a vaskályhákat, közben szerszámokkal, dobozokkal és tekercsekkel iszkolt a tömeg szanaszét, mindenki vitte, amit csak talált, amihez hozzáfért, gyönyörűséggel ölelkeztek össze szerzeményeikkel. Rendőrnek nyoma sem volt, pedig ide láthattak volna, ha látni akart volna még valaki. A Berberich nagymuter egy vastragacsot tolt ki a hátsó kapun, ahogy ezt fölfedezték a kívül rekedtek, megrohanták a váron esett újabb részt. A nagymuter a kolónia felé nyekergett az olajozatlan szerzeménnyel, szegény Náci és Botos Jóska minden igyekezete hiábavalónak bizonyult a helyes útra térítés kísérletében. A nagymuter őket is megköpkögte, akkor inkább hazaszaladtunk segítséget hozni. A Berberich néni a Rozsos Sanyi anyját kérte, hogy menjen vele a kolóniába, ő még tudja, merre lakott a nagymuter gyerekkorában, mert már csak erre a srófra jár az esze, szörnyű betegség ez az agyér-elmeszesedés. A Rozsos néni legalább nem sírt egy fél napig, a nagymuterrel kemény közelharcot vívtak, azt hitte, elveszik tőle a talicskát. Mikor kimerült, felváltva tolták haza az asszonyok, közben azon imádkozott a Náci anyja, hogy a Náci bácsi haza ne tévedjen, mert most már biztosan kettéhasítja a feleségét a baltával. Már kiabálni is mertek az öregasszonnyal, aki a tragacson kicsit összeszedte az erejét, a saját lábán ment be a lakásba, ott fölkapott egy söprűt, hadonászni kezdett, és folyékonyan beszélt percekén át. Már csak svábul tud karattyolni, mesélte később a Náci a pincében, aki segített levetkőztetni és lefektetni a nénit. Azt nem vette észre, hogy a nyakán ott ragadt a nagymuter egyik köpése.

A Botos Jóska egy fapisztolyt mutatott, akkor faragta, mikor mi a vasboltnál bámészkodtunk. Két nagy gombomért nekem is csinálna ilyen, de apánk ünneplő télikabátjáról nem szedhettem le, a csapatból pedig pótolhatatlan volt minden darab.

A kicsiket nem visszük ki a bunkerhez, fújta a képembe a füstöt Botos Jóska, amivel a Rozsos Sanyi azonnal egyetértett. A Németh Pista egyelőre nem nyilvánított véleményt. Náci két tintatartó kupakot ígért, meg is vannak faggyúzva, mondta, csak ki kell hoznia a házból. De aztán kiderült, hogy a nagymuter eltűntette mind a kettőt. Akkor hazaszaladtam a gombokért. Már a nagy verésre is elszántam magam.

Botos Jóska két nap alatt mindenkinek faragott egy pisztolyt, csak a Német Pista nem kért belőle, ő éppen a gombfocikapuk megreformálásán törte a fejét. Botosnak bombacsapata lett, három kúpos gombot is összeszedett a pisztolyaival, még szerencse, hogy egyelőre mindent fölé rugott velük. Persze mindenki előbb

kapta meg a maga fegyverét, és az enyém volt a legócskább, de mikor megmondtam nekik, vissza akarta venni. Most legalább a Németh Pista megvédett, hagyjátok már ezt a gyerekességet, mordult ránk, és elindult a bunker felé. Átbaktattunk a Szutnin, ide jártunk ki focizni az első héten, mikor beköltöztünk az utcába. Mondták, hogy télen jól lehet szánkózni, van két ugrató is a domb oldalán, majd meglátom. A salakhegy mögött forrást is találtunk, lejjebb gémeskút, itatóvájú. A fogam megrepedt, olyan hideg volt a víz, elég lett belőle egyetlen korty. A bunkerhez út vezet, mondta Botos Jóska, de nem találta, pedig ő már járt itt egyszer. Biztosan tudta, hogy hol kell lennie, mégsem volt ott. Már le akartunk ülni egy galagonyabokor mögé cigizni, mikor belecsúsztam egy gödörbe. Ez a bunker, állapította meg a Németh Pista, és a Botos rögtön elismerte, hogy igaza van. Le kellett csúszni, de nem véletlenül, ahogyan én tettem. Hárman se fértünk el benne, sötét volt és bűdös, jó szemetes. Azért nem találtam meg mindjárt, mondta a Botos, mert mi nem a bunker miatt voltunk itt a faterral, hanem fációzolni.

Ez csak géppuskafészek, bújt ki a másik oldalon Németh Pista, és csupa pókháló volt a haja. De azért igazi. A németek lóhatték innen a Bécsi utat. Kicsit sok benne a föld, ki kéne tisztítani. Majd hozunk szerszámot.

A lórésen én fértem ki a legkönnyebben, de a szemem majd kiszúrta a kökénybokor, ami egészen a nyílás elé terpeszkedett. Föülünk a betonetetőre, most kaptam először egy fél cigit a Rozsos dobozából, még mindig volt elég benne. A Nácit a pincében már felavatták, most egészet kapott, mint a nagyok. Közben a Rozsos mesélte, hogy Pesten benzines palackot dobálnak az ilyen srácok, mint mi vagyunk, az oroszok tankjai alá. Utána pedig agyonlövetik magukat.

Figyeltük a Bécsi út gyér forgalmát, ha autó gurult el a völgyben, szitává lőttük a fapisztolyainkkal. A sofőr mindig a Németh Pista dolga volt, a ruhája alatt ott viselte az apukája vaskeresztjét. Nekünk a Kossuth-címeres jelvény volt kötelező, a kis kúpos gombomért nagy nehezen adott egyet a Botos. Ezért volt olyan jó csapata.

Már sötétedett, mikor hazaértünk. Apánk a Hoffmann kocsmá előtt toporgott, tudtam, hogy mi fog történni, behunytam a szemem, úgy kaptam a fülem tövére a pofont. Nem járt se autó, se tank a közelben.

Már villanygyújtás nélkül készültünk minden lefekvésre. Jött értünk a Náci, az apukája üzente, jobban tennénk, ha mi is mennénk a pincébe, csak ránk várnak a torlasszal. Apánk nem akart menni. Inkább eloltotta tüzet, ne árulkodjon rólunk a kémény. Éjjel úgy fáztam, hogy bebújtam közéjük. Cigiztél, kérdezte suttogva anyánk. Csak a fiúk, hebegtem, magam alá fújva a leheletemet. Majd meggyuladt az arcom a megszégyenüléstől, szerencsére minden vereségemet elmorzsolta az éjszaka nagy, sötét malomköve.

(A Kóthayékkal kellett volna sülvé-főve együtt lenni, nem a többiekkel. Nekünk közös udvarunk volt, köhinenti nem tudtunk anélkül, hogy a másik lakásban meg ne hallották volna. Ha senki sem keresett az utcából, odaálltam az ablakhoz, és órákig képes voltam várni rájuk. Biztosan tudtam, hogy ők az igazi barátaim. Tamás komoly nagyfiú, hatodikos, Jóska pedig eggyel jár előttem. Szép nevük van, Kóthay Tamás és József, az apjuk Géza, és az is megborzongtatott, hogy az anyjukat szépasszonynak nevezte az egész utca. Apánk mindjárt az első

napon bemutatkozott Kóthay úrnak, az kérdezte, honnan jöttünk, apánk őszintén megmondta, hogy Pilis... de tulajdonképpen a másik oldalról. Kitelepítés, állapította meg a nagyon barna arcú, szőfukar öregember. Neki is ott volt mindene, nagy uradalom, néhány falu. Jobb nem beszélni róla. Apánk már este hallotta a Németh bácsitól, hogy téháipszilon az öreg Kóthay, de különben senki se tud róla semmit, senkivel sem barátkozik, kicsit gógös fajta, mintha nagy valakik lennének. De csak a túl fiatal felesége van, már bocsánat, ebben a cselédlakásban.

Apánk megtartotta a köszönőviszonyt, a szépasszony hamar bejáratos lett ugyan hozzánk, de apánktól tartott egy kicsit, amint hazajött, kotródott ő is az udvar végére. Gyorsan megtanulta, mikor jár haza, olyankor véletlenül sem fordult meg nálunk.

Az öregember csak akkor lett kicsit mozgékonyabb, mikor beelődtek a világba, de ez a nyüzsgés csak messzebbre vitte tőlem a fiúkat. Már nem is álltam az ablak elé, nappal úgysem jöttek haza. Hajnalban mentek, és késő éjjel érkeztek. Nagyon nagy csend vette körül minden neszezésüket, az én fülem, szemem, agyam nem szokott ilyen mély rejtelmekhez.)

Megbénult az utca, mikor megállt a katonai dzsip a kapunk előtt. Apánk ola-jozta a biciklijét, a Kálvária utcában hirtelen megállt egy dömper, mint aki nem tudja kikerülni az orosz terepjárót. Németh bácsi megtorpant a házunk sarkánál, megvárta, kinek szól a kocsiajtó csapódása, aztán fordult is vissza, hazafelé. A tiszt mellett álldogált egy kölyökképzű tolmács, a királyvárosi laktanyából jöttek, minden vonalat elszaggattak Győr felé, meg kell csinálni azonnal. Anyánkkal a lépcsőre tapadtunk, ellentmondani itt úgysem lehetett, csak remegett a térdünk, mint egy rossz mesekönyvben remegnek az inak. Apánk a biciklikormányra emelte a mászóvasakat, intettek neki, hogy a dzsipbe kell beszállnia. Elsétált mellettünk, felöltözött, vitte az összes szerszámát, úgy beszállt az oroszok közé, hogy ránk se nézett. Rohantam a dzsip után a sarokra, még láttam, hogy a Szutni előtti bukkanó mögött elsüllyed a rohanó terepjáró. Nemsokára sötétedni kezdett, anyánk hozott egy melegebb kabátot, csak álltam és néztem mozdulatlanul az utat. Anyánk ugyanígy állt följebb a kapunkban, ahonnan sehová sem láthatott, csak hozzám, a Hoffmann kocsmához.

Rossz felől vártam, megkerülték közben a fél világot, apánk mesélte, hogy autóvilágítás mellett élesztgette a telefonvonalakat, lassan összebogozta a világ-tájakat, nem sürgették, nem is biztatták semmivel. A háború jutott folyton az eszé-be, meg a jugoszláv határ, ahol – nincs öt éve – rájuk lóttek ilyen éjszakai drótkö-tőzés közben. Most a pesti oldalról hallottam meg a dzsip erőszakos kerregését, pördültem, onnan szoktak érkezni a Kossuth-címeres tankok, már napok óta nem jött egy sem, ebből tudtuk, hogy vége a háborúnak. A dzsip elrohant Királyváros felé, apát a postánál tették ki, onnan botorkált ismerős léptekkel hazafelé, minde-nét a vállán cipelte, mégsem mondta, hogy elege van mindenből. A fejemre tette nagy tenyerét, éppen ott, ahol a legutóbb fültövön csapott. Másnap a Botos Jóska megkérdezte, hogy tényleg megöszült-e a haja. A Németh Pista elmosolyodott, ő tudta, hogy eddig is ősz volt a halántékán. Én csak biccentgettem mindenre.

Elkezdtek az utcabajnokságot, Németh Pista a Rozsos Sanyival kezdett, percek alatt megverte, közben elmesélte, hogy elásták a kitüntéseket a kertben, de ez titok. A Botos Jóskaival csak akkor akart játszani, ha a saját csapatával áll ki. A Botos közölte, hogy éppen vissza akarja adni a gombjaimat, különben sem olyan nagy csapat ez, mindent kapu fölé emelnek. A fapisztolyt viszont nem fogadta vissza, nem kisgyerek ő már, hogy ilyesmikkel játsszon.

A Berberich Náci viszont lekészte a meccsét, megint a nagymutert keresték, de már második napja nem került elő, pedig az egész kolóniát tűvé tették érte.

A pince körül játszottunk, mikor a Náci azzal a hírrrel jött a kolóniából, hogy még mindig nem lesz tanítás. Botos Jóska elmagyarázta, hogy nem erről van szó. Eddig tényleg elmaradt a tanítás, de most szénzünet van, és az egészen más. De a szénzünet mégis elmaradt, a cé betűvel folytattuk az olvasásórákat, kaptunk egy macskarajzot, nagy cé betűs farka volt, cicafarok, oda kellett ragasztani a címer helyére. Legalább a lukat is eltüntettem vele a könyvemből. Mindenki tudott mondani a cével egy szót, csak én nem jelentkeztem, nekem semmi más nem jutott eszembe, csak a címer.

Délután csak ketten mehettünk a pincebejáróhoz, a nagyokat komoly tanulásra fogták otthon. Ültünk a ledöntött homokzsákok tetején, lövöldöztünk a fapisztolyaikkal a madarakra. Nagyon kevés cinkénk volt abban az évben.

A kert felső végén szögesdrót védte a termést a tolvajoktól. Három idegen férfi sétálgatott a felső úton, a Kálvária stációi felől érkeztek. A kerítéstől lekibáltak hozzánk, nem láttunk-e egy kockás kabátos embert. A Náci bácsi mindig ilyenben járt, nem is mertük megmondani. Átbújtak a drótok között, a Berberich nénihez is bekopogtak, sokáig magyaráztak neki. Akkor odahívtak az ajtóba, és megint el kellett mesélnem, hogy mit tudok a Rozsos Sanyi bácsiról. Mondtam, hogy neki nincs kockás kabátja. Nevettek. A buszt nem hitték el, mérgesen legyintettek, elsiettek a házunk felé. Berberich néni tovább siratta a nagymutert, mi visszaszaladtunk a pincéhez, valaki futott fölfelé a kertben, átpréselte magát a drótokon, csak álltunk kővé dermedve, már nem láttunk mást, mint a himbálózó szögesdrótokat, mikor Náci rémülten lekushadt az egyik zsákra. Bepisált. De én csak azt hallottam, hogy a hegyen, a drótok mögött, a földúton egy busz motorja berreg, és föllép rá a Rozsos bácsi, mégiscsak igaz, a füstje át is csap a hegy gerincén, zúg a motor, távolodik, este bemondja a rádió, hogy szerencsésen megérkeztem, ne aggódjatok értem, jól vagyok.

A Berberich bácsi veszekedése nyomta csak el a motorhangot, micsoda szégyent kell még megélnünk, ekkora kölyök, és bepisál. Náci bizonygatni kezdte, hogy valaki bujkált a pincében, attól ijedt meg ennyire, akkor bevallottam, hogy én is majdnem úgy jártam, mint a Náci, de olyan szőrös volt az az ember, hogy nem tudom, ki lehetett. És kockás kabátja volt, tette hozzá a Náci határozottan.

A pince, az úristenit, a pince, kapott a fejéhez a Berberich bácsi, fölkapta a zsákokat, fújtatva szórta belőlük a homokot, összesárgította az egész környéket. Teljesen kimerült, mire befejezte, a zsákokat közénk dobálta, vittük le a házhoz, ő csak később jött utánunk csámpázva, azt hittük, részeg, de csak a nagymutert hozta a karjaiban, olyan élettelenül lígett-lógott mindenfelé, mint egy rongyba. Szalajtottak, hogy telefonáljunk mentőért, a néni el volt gémberevedve, kihűl

az istenadta, ki tudja, mióta nem evett-ivott. De a Berberich bácsi már meg sem tudott vele állni, csak vitte lefelé a Kálvária utca szerpentinjén, mire a mentő elindult értük, már a kórházkapuban kísértük őket nagy csapatban. Ez a maguké, nyomta a nagymutert az elképedt mentősök kezébe, és dübörögve indult a Hoffmann felé, pedig már napok óta nem akartak senkinek szeszt adni, tiltották a rendőrök nagyon. A Berberich bácsi akkor énekelt a legszebben, ha nem ivott semmit. Most is szépen, szomorúan lihegett hazafelé, rajta kívül talán nem is hallotta más a nótát.

Reggel az új igazgató sorra hívatott bennünket. Velem kezdte, mit tudok a Rozsos bácsiról. Megint elmondtam a bécsi buszt, de ő sem hitte el, akkor az a busz visszafordult, mondta bosszúsan. Megmondtam neki, hogy a Nácit ne kérdezze, úgysem tud semmit, viszont képes lesz megint bevizelni. A szünetben a Németh Pista behúzott egy sarokba, és meg akart esketni, hogy nem beszélek a jelvényekről, de megmondtam neki, hogy már voltam az igazgatónál, és csak a Rozsosról kérdeztek. Ezért délután játszhattunk egy barátságos visszavágót, kölcsönadta a tartalék kúpos gombját, azzal két álomszép pipát akasztottam a kapujába.

Már csak a Németh bácsi járt hozzánk rádiózni esténként. Akkor hallottuk a Bozai Béla zavarelhárító üzenetét Londonból. Üdvözölte a vonalfelvigyázó urat, akit soha nem fog elfelejteni. Apánk nagyot csapott a levegőbe: ez a gyere kenyér megeszlek mit akar ott kint? Hát még arra se volt jó, hogy itt rontsa a levegőt!

Szerencse, hogy nem mondtak nevet, vizsgáltta apánkat Németh bácsi. Aztán hallgatták a zenét, ilyen nóta soha nem volt, állapították meg, mikor befejeződött. Ez még nótát se tud küldeni.

(Ministrálni a rorátékra, hajnalban, soha senki se járt, csak mi ketten a Kóthay Tamással. A legcsikorgóbb fagyokban is mentünk, többnyire én keltem előbb, anyánk mindig pontosan rázott föl. Bekopogtam Tamásnak, kapkodva öltözött, szeretett aludni, de jött hűségese, zokszó nélkül évekig. Kettőnkön kívül a többiek mind megbízhatatlanok voltak. A többség egyszer-kétszer vette csak a fáradságot, elment hamar a kedvük. Franci bácsi, az atya nagyon elégedett volt velünk. Tamásnak nagybátyja, engem testvéreként szeret.)

Ha temetésre kell ministráns, nagy a sorban állás. A plébános úr igazságos ember, sorra vesz mindenkit. Aztán holnap a hajnali misére is elgyere, mondta, mikor valamelyiket kiválasztotta helyettünk. Ránk került a legritkábban a sor. Ti nem a pénzért csináljátok, mondta. Pedig az ünnepi ajándékhoz nagyon kellett volna még az a húszas, amit a Gróf Öcsi kapott helyettem. Reggel ágyban maradtam, anyánk sem erőltetett. Hat előtt három perccel bekopogott Kóthay Tamás: mi van, elaludtál? El, mondtam neki sietve, és hatra már a sekrestyében voltunk. A Gróf Öcsi persze sehol.)

Azt gondoltuk, mi fogunk ministrálni a Nácival a nagymuter temetésén, de az új káplán megkérdezte a nagyobbakat, mi a szokás. Németh Pista volt a szószóló, a temetés mindig a nagyfiúké, mondta. Először a Botos Jóskát akarta maga mellé ajánlani, de a Jóska már reggel megmondta az iskolában, hogy ő befejezte a templomba járást, különben pedig sose szerette. Így a Gróf Öcsire került a sor.

Sokan jöttek a temetőbe, a Náci alig fért a fakereszthez, amit neki kellett a sírhoz vinnie. Az egész osztállyal ott voltunk a tanítónő körül, de csak leghátul, hogy ne zavarjunk. A Botos nem jött el, csak a szülei, Berberich Náci hazafelé megsúgta, hogy már biztos, hogy kirúgja őket az apja, mint annak a rendje.

A tanítónő másnap összeírta, ki nem lehet kisdobos az év végén, de csak a Magas Géza nem volt alkalmas, neki a bátyja szállt fel a bécsi buszra. Hazafelé a Botos Jóska elmondta, hogy az úttörők között próbaidőre tették a Rozsost, de lehet, hogy a Németh és a Gróf Öcsi is úgy járnak.

A gyászmisén egyedül ministráltam, az új káplán úr elégedett volt velem. Másnap mégis megkaptam a húsz forintomat a Nehéz bácsi temetésén, megvehettem az ajándékot anyáéknak az ünnepre. Vártam, hogy próbaidőre tesznek, de semmi sem történt. Az udvaron a temetés után elástam a fapisztolyt, mert a Botos Jóska azt mondta, dutyiba kerül, akinél fegyvert találnak. Ő is beledobta a kútba a magáét, most ott úszkál a víz tetején, ha abba valaki belenéz!

(Bandit a Nehéz bácsi temetésén sem láttuk, de a menyasszonyát se. És csak a nyár végén jött meg a Csikó. A kapujuk mindig zárva volt, mintha látogatóktól félnének. Ha elszaladtunk az ablakuk alatt, jó nagyokat ordítottunk: Csikó! Sosem nézett utánunk senki.

Már tél volt, jöttünk haza Tamással a hajnali miséről, Csikó ült az ablak előtt, el volt húzva a függöny. Elnézett fölöttünk a Kálvária-domb felé, ecsettel mérgette az arányokat, össze is húzta a szemét, de mikor benéztünk, akkor ágyúkat festett. Füstös, port kavaró, gyönyörű ágyúk voltak. Tamás még füttyentett is hozzá. Mikor elkészült a kép, Csikó begyömöszölte a stokedli fiókjába. Az mind tele volt ilyen festményekkel.

Hiába álltunk előtte, csak a hegyre figyelt és az újabb képére. Ez nagyon tud, mondta Tamás, egyáltalán nem irigykedett, pedig itt mindenki őt tartotta csak művészpálántának. Nincs egy rendes ecsetje, állapítottuk meg, mert szinte szőr sem volt már a fémcsonk végén. Talán ezért lett egyre füstösebb-foltosabb az újabb ágyú.

Délelőtt vittünk neki néhány ecsetet. Nehéz néni zavarban volt, beengedett bennünket, de megnézte a kapuban, ki jár az utcán. Csikó gépiesen elfogadta az ajándékot, nyöszörögve esett neki az újabb képnek, tankot kezdett festeni, robogó, zöld, lendületes, erős és büszke tank volt. Mikor készen lett, csak nézett a semmibe. Kellene rá egy Kossuth-címer, okoskodtam egy kicsit, de nem reagált. Ezt nektek adja, mondta a Nehéz néni. Mire észbe kaptunk, zárta mögöttünk a kaput.)

Nagy, szürke, erős és büszke tank szikrázott a Bécsi út keramitkockáin a Templom tér elé. Farolva, kicsit oldalra fordulva fékezett, forgatni kezdte a lövegtornyát, pucoltunk, amerre láttunk. Nem volt rajta Kossuth-címer, a nagyobbak se tudták elolvasni, olyat festettek rá. Egyedül volt, mégis elnémult tőle az egész utca.